

Minister Claes versus Het Laatste Nieuws

Dirk Voorhoof

Hoofddocent Vakgroep Communicatiewetenschappen UG

Wederzijdse argwaan, ergernis en beschuldigingen: dat is het huidige klimaat tussen journalisten en politici. Het dispuut tussen minister Claes en Het Laatste Nieuws is niet uitzonderlijk, maar wel het voorlopige hoogtepunt. De 'vrijheid van expressie' is een van de essentiële fundamenten van een democratische samenleving. Maar wat als er met de journalistieke deontologie een loopje wordt genomen?

De feiten

Onder de titel 'Willy Claes in opspraak' pakte de weekendeditie van Het Laatste Nieuws van 29 en 30 januari 1994 uit met een zoveelste nieuw gegeven in de Agusta-affaire. De krant steunde zich hierbij op een verklaring van een "bevoordrecht getuige uit SP-kringen" volgens dewelke Claes met Agusta onderhandelingen zou hebben gevoerd over 15 miljoen fr. smeergeld. Door tussenkomst van SP-voorzitter Frank Vandembroucke zou, aldus nog altijd de anonieme SP-informant, Claes verplicht zijn geworden zijn handen van deze 'deal' met Agusta af te houden. Op pagina 2 van Het Laatste Nieuws ging Laurent Panneels door op deze getuigenis en schreef dat "SP-Minister W. Claes, destijds op Economische Zaken, steeds hardnekkiger genoemd wordt als degene die een deel van het smeergeld in ontvangst moest nemen". En in een aansluitend artikel werd ook nog gerefereerd naar eerdere verklaringen van de PS-kopstukken Mathot en Spitaels en van lobbyman Georges Cywie en vakbondsman Carol Gluza die alle "bezwarend"

zouden zijn voor Claes. Midden in het artikel was een foto van een (grijnslachende) Claes afgedrukt met als ondertitel: "Minister Willy Claes ontkent beschuldigingen". Ook SP-voorzitter Frank Vandembroucke weerlegde prompt de berichtgeving in Het Laatste Nieuws en verklaarde op geen enkel moment in het Agusta-dossier te zijn tussen gekomen of Claes daarvan te hebben moeten afhouden. In het zondagmiddagpraatcafé De zevende dag op TV1 reageerde de geviseerde politicus bijzonder scherp tegen de aantijgingen in Het Laatste Nieuws. Minister Claes deelde mee dat hij gerechtelijke stappen zou ondernemen tegen de verantwoordelijken van de krant wegens laster en eeroof. Het geviseerde persartikel en de journalistieke aanpak van Het Laatste Nieuws kwalificeerde Claes als "smeerlapperij". Op een persconferentie 's anderendaags, waar Claes aan de verzamelde pers zijn versie toelichtte over de behandeling van het Agusta-dossier (toen als minister van economische zaken), herhaalde hij zijn voornemen om een gerechtelijke actie te ondernemen

tegen Het Laatste Nieuws. "De krant zal zich voor laster en eerroof voor de burgerlijke rechter moeten verantwoorden", zo verduidelijkte hij. Enkele dagen later raakte bekend dat Pierre Chevalier, nu VLD en toen SP, de informant was waarop Het Laatste Nieuws zich (ondermeer) baseerde. Chevalier ontkende echter ten stelligste: niet hij maar Het Laatste Nieuws zou het verband hebben gelegd tussen een mistig verhaal over partijfinanciering voor de SP enerzijds en de Agusta-affaire en smeergeld anderzijds.

De pers: waakhond of zwart schaap?

In bepaalde politieke kringen is duidelijk irritatie ontstaan over de wijze waarop de media in het kader van hun 'waakhond-functie' over de Agusta-zaak berichten. Dat is het geval in Wallonië én in Vlaanderen en geldt voor zowel de gedrukte media als de radio en de televisie. Algemeen wordt erkend dat de pers een belangrijke rol speelt en een stelselmatige druk uitoefent op dat de politieke verantwoordelijken en de gerechtelijke instanties alles in het werk zouden stellen de ware toedracht in de Agusta-affaire, annex de moord op PS-topman André Cools (of is het vice versa?), uit te zoeken. Als gevolg van gerechtelijke en politieke lekken en door een aangehouden alertheid van de onthullingsjournalistiek, werden de voorbije weken telkens nieuwe stukjes aan de reeds complexe puzzel toegevoegd en kwamen steeds weer nieuwe gegevens vrij, die op hun beurt aanleiding waren tot nieuwe aantijgingen, speculaties en insinuaties in de pers in wat stilaan een politieke thriller is geworden. Niet altijd getuigde de journalistieke aanpak van voldoende ernst en professionalisme. Aan Vlaamse kant is met name Het Laatste Nieuws een paar keer in de fout gegaan met o.a. de aanwijzing van de voetbaltransfer van Cisse Severeys naar Pisa als het sluitstuk van de *Agusta-aankoop(!)* en met het verhaal over smeergeldrekeningen bij Duitse banken in Londen, rekeningen die zouden toebehoren aan Coëme, Spitaels en Mathot. Achteraf is gebleken dat deze beweringen kant nog wal raakten. Het verhaal waar Het Laatste Nieuws in zijn weekendeditie van eind januari 1994 mee uitpakte lokte de geviseerde minister Willy Claes danig uit de

hoek. De minister riposteerde met een proces wegens laster en eerroof tegen de krant in kwestie.

Een uniek proces voor pers en politiek?

"Voor het eerst sinds lang - heel lang - gaat een minister in functie tegen een dagblad procederen", zo opende het editoriaal standpunt in De Morgen van 31 januari 1994 naar aanleiding van deze zaak. De actie van minister Claes is echter niet zo uitzonderlijk als wordt voorgesteld. Ook Mathot ondernam reeds juridische stappen tegen pers en omroep naar aanleiding van het Agusta-dossier (o.m. tegen Le Soir illustré en tegen de RTBF). Andere personen die via de media in het Agusta-dossier werden genoemd deden hetzelfde (o.a. Fernand Detaille, PS-revisor). Overigens is het zeker niet uniek dat naar aanleiding van bepaalde mediaverslaggeving politici of publieke personen in het verweer komen tegen voor hen belastende berichtgeving. Het is genoegzaam bekend dat oud-minister Van Den Boeynants, nu minister van staat, aan de basis ligt van een aantal gerechtelijke procedures tegen kranten of weekbladen. Recent nog, op 14 december 1993 veroordeelde de Brusselse rechtbank de journalist Hugo Gijsels omdat deze in zijn boek *De Bende en Co* en in het weekblad *Humo* de medeplichtigheid van VDB had gesuggereerd inzake drugsmokkel en een afrekening in het milieu. Volgens de rechtbank werd hierdoor de eer en goede naam van VDB aangetast en kon de journalist in kwestie geen ernstig bewijsmateriaal voorleggen om zijn aantijgingen of insinuaties hard te maken. Ruim 15 jaar geleden veroordeelde het Hof van Beroep van Gent fr. Paul Demaegt tot het betalen van 1 fr. morele schadevergoeding aan dezelfde VDB naar aanleiding van een interview dat was gepubliceerd in een weekblad. In dat interview werd VDB beschuldigd van *laakbare praktijken inzake het toewijzen van onderhandse bestellingen in een openbare dienst, waarbij stevast dezelfde (bevriende) firma's de bestellingen mochten leveren, vaak tegen veel te hoge prijzen*. Ten tijde van dit proces was VDB ook minister in functie, ten tijde van de uitspraak was hij minister van landsverdediging.

Niks nieuws onder de zon

Dus zo bijzonder is de zaak Claes versus Het Laatste Nieuws nu ook weer niet. De rechtspraak van de voorbije jaren reveleert overigens op overduidelijke wijze dat ook andere politici of publieke gezagsdragers bij gelegenheid de weg naar de rechter zijn ingeslagen om zich te beklaagen over bepaalde persverslaggeving. Zo was er o.m. de zaak van Prins Rainier III van Monaco tegen het satirisch magazine Pan, de zaak Mobutu tegen De Morgen, Mobutu tegen Trends, de zaak van de Schaarbeekse burgemeester Nols tegen De Morgen en Nols tegen La Dernière Heure, de zaak van enkele Brusselse politici tegen prof. Van Impe naar aanleiding van diens tribune in de krant Le Soir. In 1987 veroordeelde de rechtbank van Antwerpen een journalist van De Nieuwe Gazet die op al te voortvarende en lichtzinnige wijze een topfunctionaris van het Commissariaat-generaal voor Internationale Culturele Samenwerking van geknoei met onkostennota's had beschuldigd. Recentelijk nog daagde voormalig justitieminister Jean Gol een uitgever, een journalist en een geïnterviewde voor de rechtbank naar aanleiding van een artikel in de krant Libération waarin beweerd werd dat Gol een rol zou hebben gespeeld in een Belgische P2-Loge. De rechtbank kende aan Jean Gol een morele schadevergoeding toe van 1 fr. en gaf bevel tot publicatie van het vonnis in o.m. Libération en Le Soir. Kort geleden werd de verantwoordelijke journalist en de uitgever van het weekblad La Cité veroordeeld naar aanleiding van de lasterlijke insinuaties van corruptie in hoofde van een aantal leden van het college van Burgemeester en Schepenen van de stad Andenne.

Het proces van de pers of van de politiek?

De rechtspraak van de voorbije 10-15 jaren laat op overduidelijke wijze blijken dat bepaalde grenzen in acht genomen moeten worden bij het publiceren van kritiek aan het adres van politici of publieke personen. In het bijzonder in geval van aantijgingen of insinuaties van corruptie, smeergeld, betrokkenheid of medeplichtigheid in politiek laakbare of juridisch strafbare feiten is voorzichtigheid geboden. Bepaalde rechtspraak

formuleert het als volgt: "Niemand, ook geen politicus of ambtenaar moet dulden dat tegen hem verdachtmakingen worden uitgebracht die niet berusten op een grond van waarheid of waarvoor minstens ernstige en objectieve aantijgingen bestaan". Het uitgangspunt is hoe dan ook een verregaande bescherming van de vrijheid van politieke expressievrijheid, hetgeen impliceert dat bij het uiten van kritiek aan het adres van een politicus de journalistiek zich meer kan veroorloven dan wanneer die kritiek zou gericht zijn tegen een privé-persoon of los zou staan van de 'res publica'. Een politicus moet weten en aanvaarden dat zijn optreden meer dan dat van een louter privé-persoon op de korrel zal worden genomen door de media. De vereiste van zorgvuldigheid bij het uitbrengen van bepaalde vormen van kritiek of aantijgingen is overigens niet à te absoluut op te vatten. Uiteindelijk moet rekening worden gehouden met de beperkte middelen tot onderzoek die aan de journalist ter beschikking staan. In bepaalde rechtspraak werd overwogen: "Attendu que la presse a le droit et le devoir de signaler les abus et les excès dans l'interêt général; qu'exiger une objectivité absolue serait rendre illusoire l'exercice de son droit constitutionnel en raison de la précarité relative de ses moyens d'investigations". Als de journalist een interview publiceert waarbij achteraf komt vast te staan dat de geïnterviewde onwaarheden heeft verteld, is de journalist niet automatisch aansprakelijk: de journalist kan immers onmogelijk de juistheid of waarheid van alle uitspraken van de geïnterviewden gaan controleren. Een journalist mag zich evenwel niet baseren op geruchten of op onbetrouwbare informatie. Steunt de journalist zich in zijn berichtgeving expliciet op een interview, dan kan in bepaalde gevallen niet de journalist, maar wel de geïnterviewde aansprakelijk worden gesteld. De journalist moet kunnen aantonen dat hij over ernstig bewijsmateriaal beschikt tot staving van de tenlasteleggingen en dat hij dit bewijsmateriaal heeft verwerkt op een wijze zoals van een "normaal oplettend en zorgvuldig journalist" mag worden verwacht. Een journalist mag niet op voortvarende of lichtzinnige wijze aantijgingen publiceren die manifest onjuist zijn, voorbarig zijn of waarvan het bewijs

niet wordt of niet kan worden geleverd.

Opvallend is dat in de rechtspraak vrijwel steeds de argumentatie is gevolgd van de eiser-politicus die zich er voor de rechter over bekloeg op lasterlijke wijze te zijn aangevallen in een bepaald persartikel. In theorie wordt in de rechtspraak wel uitgegaan van het fundamenteel belang van de persvrijheid in een democratische rechtstaat, van de noodzaak aan een robuust politiek debat en van het principe dat in het bijzonder politici bestand moeten zijn tegen een flinke portie kritiek in de pers. Maar als het erom gaat om dit publiek belang van de persvrijheid in concreto af te wegen tegen het privaat belang van de betrokken politici op hun eer en goede naam, blijkt de rechtspraak eerder voorrang te geven aan dit concrete, private rechtsbelang van de eiser-politicus en diens aanspraak op de bescherming van zijn recht op eer en goede naam. De (recente) rechtspraak van het Europees Hof van de Rechten van de Mens blijkt wat dat betreft de grenzen van de vrijheid van de politieke kritiek iets verder te leggen en meer consequenties te verbinden aan de waakhondfunctie van de pers in een democratische samenleving.

Een geciviliseerd conflict

De impact van een veroordeling voor de civiele rechter wegens lasterlijke aantijging of onvoldoende onderbouwde kritiek aan het adres van een politicus mag ook weer niet overdreven worden. In deze gevallen wordt geen voorafgaandelijke censuurmaatregel uitgevaardigd, wordt geen publicatieverbod opgelegd en wordt de journalist evenmin strafrechtelijk vervolgd. Deze civielrechtelijke procedures zijn uiteindelijk een vorm van geciviliseerd conflict tussen journalistiek en politiek, waarbij aan de onafhankelijke rechter een oordeel wordt gevraagd omtrent de rechtmatigheid van het bedoeld persartikel. Voor de journalist in kwestie dreigt geen correctionele geldboete of geen gevangenisstraf, maar hoogstens een (symbolische) financiële schadevergoeding, geen 'punitive damage' van ettelijke miljoenen zoals in de VS gebruikelijk is. Uiteindelijk leidt dit in het ergste geval tot een publicatie van het vonnis of arrest waarbij de rechter heeft vastgesteld dat de journalist in

kwestie de grenzen van de toelaatbare journalistieke praktijk is te buiten gegaan. Het is een goede zaak dat in België sinds verschillende decennia de repressieve vervolging van wat strafrechtelijk als 'persmisdrijf' is te kwalificeren - met de daaraan verbonden bevoegdheid van het Hof van Assisen - in de praktijk niet meer plaatsvindt. Inderdaad wordt als reactie op de inhoud van bepaalde persartikels steevast gekozen voor een procedure voor de civiele rechter, waar eiser en verweerder met gelijke middelen hun argumentatie en verweer aan de rechter kunnen voorleggen. Onverminderd deze procedure voor de burgerlijke rechtbank op grond van de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de journalist, staat aan de politicus overigens ook een recht van antwoord ter beschikking.

De voorliggende zaak Claes tegen Het Laatste Nieuws brengt ongetwijfeld een aantal van de bovenstaande principes ter discussie en zal opnieuw de vraag opwerpen hoe ver men in de Belgische politieke journalistiek mag gaan bij het publiceren van mogelijks lasterlijke aantijgingen aan het adres van een politicus. Hoe vrij is de pers in het publiceren van bezwarende informatie aan het adres van politici, ook al betreft het een zaak van enorm maatschappelijk belang? Wanneer wordt de alert blaffende waakhond een vals en onbetrouwbaar keffertje, dan wel een genuilband symbool of een schuimbekkend monster? Volstaan de huidige middelen van rechtsbescherming in geval van misbruik van de persvrijheid? En wanneer ontaardt de onthullingsjournalistiek in roddelpers, riooljournalistiek of "smeerlapperij"?

Het is alvast goed de verworven rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van Mens inzake de persvrijheid steeds voor ogen te houden bij dit soort zaken: "De vrijheid van expressie vormt één van de essentiële fundamenten voor een democratische samenleving, één van de basisvoorwaarden voor haar vooruitgang en voor de ontwikkeling van elk individu. Deze vrijheid van expressie is niet enkel van toepassing op 'inlichtingen' of 'denkbeelden' waarop gunstig wordt gereageerd of die als onschadelijk of onbelangrijk kunnen beschouwd worden, maar geldt ook voor 'inlichtingen' en 'denkbeelden'

die voor de staat of voor een bepaald deel van de bevolking, kwetsend, aanstootgevend of rustverstorend zijn”.

Epiloog

Naar de uitspraak van de rechtbank in de zaak Claes tegen Het Laatste Nieuws kan alvast door de ganse journalistieke sector met spanning worden uitgekeken. De paradox hierbij is dat naarmate een bepaald soort journalistiek zijn sociale verantwoordelijkheid en professionele kwaliteit in acht neemt, deze ook meer rekening zal houden met de deontologische en juridische nor-

men en de daarop gebaseerde rechtspraak. Anders uitgedrukt: op de roddelpers en de riooljournalistiek zal een eventuele veroordeling door de civiele rechter maar weinig indruk maken. Het recht en de rechtspraak zullen daar niet erg veel kunnen aan veranderen. Hoe meer nieuws koopwaar wordt, hoe meer een krant een glijmiddel voor advertenties wordt en hoe meer een krant afglijdt tot sensatiejournalistiek, infotainment, smeuijge gerechtsjournalistiek en politiek poujadisme, hoe verder de journalistiek verwijderd raakt van zijn essentiële functie in een samenleving.